

JUHÁSZ VALÉRIA

Egy internetes honlap, az iwiw szegedi felhasználóinak szociolingvisztikai vizsgálata, különös tekintettel a nemre és a korra

1. Az internet szociolingvisztikai vizsgálata

A kutatás¹ alaptémája a nem és nyelvhasználat kérdésének vizsgálata a számítógépes kommunikációban (angolul: computer mediated communication = CMC). A téma feldolgozása többszörösen interdiszciplináris. Igényli a számítógépes kommunikációból származó nyelvi jellegzetességek ismeretét, amivel Magyarországon eddig főként csak a nyelvvelő szakirodalomban lehetett találkozni; szükséges hozzá a dzsendernyelvészeti² elméletek és kutatások ismerete, a kettő határterületén keletkező internetes dzsendernyelvészeti szakirodalom feltárása, továbbá a szociolingvisztikai kutatások eredményeinek felhasználása. Ezenkívül célszerű ismerni valamelyest a nemekre jellemző nem verbális kommunikáció kutatásának eredményeit is.

A tanulmánynak az a célja, hogy az internetes kommunikáció nyelvi sajátosságainak szociolingvisztikai vizsgálatával feltárja a társadalom – nem és életkor szerint – különböző csoportjainak nyelvhasználati jellegzetességeit és preferenciáit a számítógépes nyelvhasználat terén.

Az internetes nyelvhasználati kutatások már a vizsgálatok megkezdésekor általában azzal a hátránnyal indulnak, hogy nehezen biztosítható a megfelelő reprezentativitás, így a korpuszok szociolingvisztikai korrelációs vizsgálatokra csak korlátozottan alkalmasak. Az általam vizsgált kapcsolathálózati honlap, az iwiw céljából és funkciójából adódóan nagy megbízhatósággal tartalmaz nemre és korra vonatkozó adatokat, ennek alapján sikerült egy ezer fős mintát összeállítanom a nyelvi jellegzetességek vizsgálatához. A nemre és korra vonatkozó nyelvhasználat kutatását az iwiwen a Szegedre bejelentkezett adatközlőkre szűkítettem le, mert ezáltal tudtam biztosítani egy reprezentatív értékű mintavételi eljárást, kvótás adatgyűjtéssel. Az adatlap egyéb jellegzetességeken túl (elérhetőségek, képek, videofelvételek közzétevése stb.) tartalmaz iskolai végzettségre és párkapcsolati státuszra vonatkozó adatokat is, melyek mentén szintén megállapíthatók nyelvhasználati korrelációk.

Az iwiw kapcsolathálózati honlapjában rejlő elemzési lehetőség – az internetes kommunikációs sajátosságokon túl – az, hogy a felhasználók az adatalapon a „ma-

¹ Köszönetet mondok Schleicher Nórának a kutatásban nyújtott segítségéért.

² A *dzsender* (máshol *gender*) szó leírásában követem a Sándor Klára által kezdeményezett írásmódot, ugyanis átvettük a magyar terminológiába, éppúgy, mint a *fájl* szavunkat, amelyet immár meghonosodtnak tekinthetünk, így írásmódját is a magyar helyesírási, kiejtési rendszerhez alkalmazzuk. (A *magyar helyesírás szabályai*, tizenegyedik kiadás, 218. pont alapján.)

gamról” és szabadidőről szóló rész kitöltésével énbemutatókat fogalmaznak meg, melyek szövegei szintén vizsgálhatók a nem és nyelvhasználat terén folyó kutatásokba illeszkedően.

Az internetes dzsender-nyelvhasználati kutatások jelentős többsége a differenciahipotézis keretében végzi vizsgálatait (vö. Baron 2006; Baym 1996; Herring 2003; Herring és Paolillo 2006; Kaplan és Farrell 1994; Kramarac és Taylor 1993; Matheson 1991; Savicki és társai 1996 stb.). A nemre vonatkozó kvótás mintavételi eljárásom feltételezi, hogy a vizsgálat kérdésfeltevése a nemek nyelvhasználatára vonatkozóan a nemek közti nyelvhasználati különbségekre helyezi a hangsúlyt, azaz a mentén vizsgálódik, hogy a férfiaknak és a nőknek vannak olyan nyelvhasználati markerei, amelyek által egyben nemüket is reprezentálják. Az eddigi legtöbb kutatástól eltérően ez a dzsendernyelvészeti vizsgálat nem a beszédprodukción vizsgálja, hanem a nemek nyelvhasználati sajátosságait az írásbeli kommunikációs jellemzők alapján. A nem és kor alapján megállapított jellemzők a továbbiakban kiindulópontul szolgálhatnak egyéni identitás-konstrukciók elemzéséhez.

2. A számítógép által közvetített, új kommunikációs formák általános áttekintése

A számítógépes kommunikációban a műfajok alapvető megjelenési formáját az élőbeszéd és az írás tulajdonságaival vetik össze, és ezekre alapuló vizsgálatokkal igyekeznek meghatározni a számítógépes kommunikáció sajátosságait, valamint mindenkori normarendszerét. A kutatások eredményei alátámasztják, hogy ebben a modern kommunikációs formában az írás és a beszéd jellegzetes határai összemosódnak, így ezt általában kevert műfajnak tartják (Baron 2000; Crystal 2001; Érsok 2006; stb.). Ez a kommunikációs forma elnevezéseiben is tükröződik. Az interneten történő kommunikációt *interactive written discourse*-nak (interaktív írott diskurzusnak), *elektronikus diskurzusnak*, *e-speaknek* (e-nyelv), *oralizált írásbeliségnek*, *írott beszédnek*, *írott dialógusnak*, *virtuális írásbeliségnek* stb. is nevezik (Bódi 2004; Crystal 2001; Érsok 2003; Kis 1997; Rosenau 2001; Sándor 2002; Wenz 1998; stb.).

A modern technikai eszközökben alkalmazott nyelvi megoldások olyan gyorsan hatnak egymásra, hogy a médium konvencionálisan íráshoz kötődő elemeit egyre inkább kezdik felváltani és/vagy kiegészíteni a spontán beszédre asszociáló jegyek. Ilyenek például a mosolyszimbólumok, a szavak konvencionális és nem konvencionális rövidítései, az angol szavak mássalhangzó-torlódásos írásmódja (thx), a betű- és számkombinációk (melyek az élőbeszéd időbeliségét próbálják utolérni írásban), a kiejtést tükröző szavak rögzítései, a szóismétlések (melyek helyett a konvencionális írásban inkább szinonimákat keresnek), az egybeírások (melyek a fluens beszédet juttatják eszünkbe), a hosszabb szavak helyett inkább rövidebbeket használnak, a beszélgető felek többször megszólítják egymást, épp mint az élőbeszédben. Írott formában is megjelennek szünetkitöltő, hezitációs elemek, töltelékszavak, a spontán beszéd dallamát, ritmusát előhívó betű- és írásjel-többszörözések, illetve a nem konvencionális központosítás vagy a központosítás elhagyása, a kis- és nagybetűsítések. Innovációnak minősül még például a csillagok vagy szóhelyettesítő szimbólumok alkalmazása, de jellemző a spontaneitásból adódó javítatlan elgépelések jelenléte is (Hård af Segerstad 2002). A felsorolt elemek a különböző számítógépes kommunikációs műfajokban

más-más arányban jelennek meg. A műfajokat leginkább befolyásoló tényezőnek a szinkronitás foka bizonyult, ezen kívül azonban meghatározó még a kommunikálók közti viszony, a dialógusjelleg foka, az üzenetváltások elküldésének időhöz kötöttsége, a körülmény, a szituáció, melyben az üzenet megszületik, valamint a téma is. A leginkább a konvencionális írásbeliséget megtartó formája a weblapnak és a blognak van, melyek nem vagy csak kevésbé kötődnek a dialógusjelleghez; a legtöbb innováció a csetben és az IM-ben (instant message, mint a skype vagy az msn) található, melyek a nagymértékű spontaneitásból és szinkron jellegből adódnak.

A különböző műfajokban található jellegzetességek az iwiw honlapján több helyen fellelhetők, mert rendelkezik fórummal, üzenőfallyal, levélküldési szolgáltatással. Én azonban csak a profilokban található adatlapok nyelvi jellegzetességeit vizsgáltam, s ennek során a formálisnak mondható keretek között is megtaláltam a számítógépes kommunikáció innovációs elemeit.

A számítógépes kommunikáció jellemzői után röviden rátérek a nem és nyelvhasználati kutatások eredményeire, mert ebből a szempontból vizsgálom a korpuszomat.

3. A nem és nyelvhasználat elméleteinek, kutatásainak áttekintése

Kezdetekben az esszencialista szemlélet (Jespersen 1922) megerősítette a fennálló társadalmi rendszer stabilitását, azaz „igazolták”, hogy a nők tehetetlenek saját nyelvhasználatukat illetően, mert képességeik által determináltak és alacsonyabb rendűek, mint a férfiak. Az emancipációs küzdelmek idejében újabb és újabb vizsgálatokat végeztek, hogy cáfolják a patriarchális rendszer nyelvhasználatban is megtestesülő létjogosultságát, azonban a dominanciamodel (Robin Lakoff 1973) nem változtatta meg a korábbi elképzeléseket a nem, nyelvhasználat és státusz viszonyának összefüggésében. A „két kultúra”-elképzelés (Maltz–Borker 1982; Tannen 1986, 1991) ugyan még mindig két dimenzióban ábrázolta a dzsenderlektusokat, amelyeket a társadalom maga alakít ki determinisztikus alapon, mégis a különbözőség elmélete egyenrangúbbnak kezdte láttatni a férfiak és nők nyelvhasználati szokásait. A nemmel összefüggésben feltárt nyelvi preferenciák leírásai nem mutatták meg részleteiben, hogy az egyén beszédében hogyan valósul meg az énkifejezés, és hogyan hozható ez összefüggésbe a dzsenderrel. A modern performancia és konstruktivista elképzelésen alapuló elméletek (Butler 1999) a bináris gondolkodás kötöttségét igyekeznek megszüntetni, hogy új utakat találjanak a nemi nyelvhasználati stratégiák magyarázatára, és elvezessenek egy komplexebb, toleráns szemlélet társadalmi kialakításához³.

Az általam is támogatott esszencialista elképzelés elfogadása (vö. Friedman 2006) és modern átértelmezése (azaz hogy egyik nem sem alacsonyabb rendű a másiknál, hanem más) teret nyújt a szexus és a dzsender viszonyáról szóló dialógus megkezdésére. Ezt annál is inkább így gondolom, mert az agyi struktúrák és a nyelvhasználati, illetve egyéb kognitív tevékenységek determinisztikus sajátosságait nem tárták fel teljesen, pontosabban ezeknek a kutatásoknak még csak a kezdetén tartunk.

A dzsenderkonstrukciós elmélet végletekig nyitott és komplex szemlélete ma már széles körben elfogadott, mert lehetőséget biztosít az egyén összetett értelmezésére

³ Részletesebben lásd Huszár 2001, 2006; Kegyesné Szekeres 2006; Schleicher 2006.

és magyarázatára, mégis úgy vélem, hogy a bináris szemléletnek is megvan a helye a kutatásokban. A modern elméletek mellett nem tagadhatók a nemek társadalomhoz kötött nyelvhasználati preferenciái, így ezek kutatásának és a dzsenderkonstrukciós magyarázatokba való beépítésének megvan a létjogosultsága és jövőbeni kutatási tere is. A szociolingvisztikai kutatások által megállapított nyelvhasználati sajátosságok ismeretei hozzásegítenek olyan nyelvi elemek értékeléséhez, amelyek az ösztönös felismerésen túl rendszerben láttatják a nyelvhasználati jellemzők egymáshoz való viszonyulását. Ennek vizsgálati körébe illeszkednek a nemi és korcsoportra jellemző nyelvhasználati stratégiák kutatásai is.

4. Az internet- és dzsenderkutatások összefonódása

Az interneten folytatott nemekkel kapcsolatos kutatások foglalkoznak az álnevek vizsgálatával (Reid 1993), az internet nemeket érintő demokratizáló hatásának kérdésével, illetve ennek beszédaktusokban, stílusokban való megjelenésével, mint a közbevágások, a beszéd témák meghatározása, az agresszivitás megjelenése, a viccelődés formái, a bocsánatkérések vagy a versengő, illetve az egyetértést kereső beszélgetési mód vizsgálata, a szociális egymásra utalás jelzése stb. (Herring 1993, 1996, 2003; Jaffe és társai 1995; Kramarae és Taylor 1993; Witmer és Katzman 1997; stb.); az online kommunikáció innovációinak nemekre jellemző megjelenésével, annak gyakoriságával és jelentésével, mint az emotikonok, rövidítések, elgépeltetések, összevevőnások, önkorrekciók stb. (Baron 2004; Squires 2005; Witmer és Katzman 1997).

Az álnevek használata a nemekhez kapcsolódó számítógépes kommunikáció vizsgálatában különösen a nemváltás esetében érdekes: miért teszik, mit akarnak vele elérni, illetve elrejtteni (vö. Bruckman 1993; Curtis 1992; Jaffe és társai 1995; Selfe és Meyer 1991; We 1993). Az én korpuszomban ez nem volt vizsgálható. Az internet demokratizáló hatását sem lehetett ezen az anyagon bizonyítani, mert nem dialógusjellegű volt a korpusz, hanem monologikus. Az említett kutatások állítása szerint a nemekre jellemző offline kommunikációs sajátosságok megjelennek az online kommunikációban is. Squires (2005) szerint az innováció kérdése nem igazolható a kutatásokból, azaz hogy a férfiak vagy a nők lennének innovatívabbak a CMC-ben, bár az emotikonokkal kapcsolatban kimutatható volt a nők innovatívabb volta, a konvencionális elemeknél azonban, melyeknek a hagyományos írásban már kialakult formái vannak (rövidítések, konvencionális központozás), hagyománykövetőbbnek bizonyultak.

5. Kutatási módszer, a korpusz

A kutatás módszerét tekintve a tartalomelemzés legújabb irányvonalát követtem, azaz együttesen alkalmaztam a kvantitatív és kvalitatív elemzést is a munka során. Az adatok mennyiségéből és a szociolingvisztikai megalapozottságú irányultságból következően az eredmények leírásánál nagyobb hangsúlyt kapott a statisztikai szignifikancia kimutatása, mert nézetem szerint a reprezentatív és szignifikáns adatok jobban megmutatják a nemre, korra és egyéb változókra vonatkozó társadalmi nyelvhasználati jellegzetességeket, markereket, mint a néhány adatból álló kvalitatív elemzések. Korpuszom erre alkalmas volt. A kvalitatív elemzések bármennyire körültekintőek is, magukban hordozzák az elemző szubjektív értékítéleteit, ezért megállapításaimat ezen a téren magam is továbbgondolandónak tartom.

Az 1000 egységből álló korpusz 512 női és 488 férfi adatközlő szövegeit tartalmazta. A 2005-ös szegedi statisztikai adatok alapján a 14–40 éves korra és nemre jellemző kvótamintás adatgyűjtést alkalmaztam, melynek alapján az ezekre vonatkozó eredményeimet reprezentatívnak is tekintem a szegedi lakosokra vonatkozóan. Az adatgyűjtés nem volt véletlenszerű abban a tekintetben, hogy a nyelvi anyag biztosítása végett csak azokat emeltem be a korpuszba, akik kitöltötték a „magamról” szóló részt. Emiatt nem volt vizsgálható, hogy vajon bizonyos iwiw-használók miért nem töltötték ki ezt a részt, miért nem írtak magukról semmit, illetve az sem, hogy a férfiak vagy a nők „beszédesebbek-e” az önreprezentáció alkalmával. Az alábbi táblázatban látható, hogy a korpuszomba emeltem az iskolai végzettséget, a párkapcsolati státuszra vonatkozó információt (egyedülálló, házas, elvált vagy özvegy), hogy milyen nyelvtudással rendelkeznek az adatközlők az önbevallások alapján, milyen rangjuk van a társadalomban (pontosabban melyet írtak maguknak), van-e háziállatuk, mi a foglalkozásuk, illetve hogy mit csinálnak szabadidejükben. A „magamról” szóló részt azért nem vettem bele a táblázatba, mert az, ahogy fentebb említettem, mindenkinél ki volt töltve a korpuszomban. Az adatokból látszik, hogy az adatlapok kitöltése opcionális, azaz nem mindenki töltötte ki az alábbi rovatokat.

nem	Iskolák				családi állapot	nyelvtudás	titulus	állatok	munka	szabadidő
	általános	közép	felső	nincs megadva						
férfi 488 fő	13 - 3%	149 - 30%	279 - 57%	47 - 10%	419 - 86%	386 - 79%	141 - 29%	420 - 86%	455 - 93%	474 - 97%
nő 512 fő	12 - 3%	150 - 29%	317 - 62%	33 - 6%	423 - 83%	388 - 76%	64 - 12,5%	450 - 88%	478 - 93%	492 - 96%

1. sz. táblázat: Az adatközlők adatlapon megadott válaszainak százalékos megoszlása

6. A kutatás hipotézisei

A kutatás hipotézisei nagyban illeszkednek az iwiw adatlapján található nyelvi anyaghoz. Az ott található kérdések tartalmazzák önreprezentációkat a „magamról” szóló részben, illetve a szabadidős tevékenységek megfogalmazásában. Az „ezt csinálom, mikor dolgozom” részben többnyire csak a munkahelyüket, foglalkozásukat írták le az adatközlők, így ez nem volt alkalmas arra, hogy önreprezentációként a foglalkozáson, munkahelyeken túl mást is eláruljon az adatközlőről. Ezt a részt csak a nyelvi jellegzetességek vizsgálatába vontam be. Az önreprezentációkhoz kapcsolódóan két problémát vizsgáltam. 1. Mennyire jellemzőek az énbemutatók beszédtemáira a személyközi kommunikáció során feltárt sztereotipikusan a két nemhez kapcsolódó beszélgetési témák? Hipotézisem az volt, hogy nagy átfedést találok az énbemutatók és a nemekre jellemző beszédtemák között. 2. Az önjellemezésekben megrajzolt homlokzatok tartalmazzák belső tulajdonságra vonatkozó jelzőket. Úgy gondoltam, hogy ezek a jellemzők nagy hasonlóságot mutatnak a sztereotipikus „nőies” és „férfias” tulajdonságokkal.

Az adatlap titulusra, rangra irányuló kérdése fogalmazta meg bennem azt a hipotézist, hogy a társadalmi háttérből, munkamegosztásokból, esélyegyenlőtlenségből következően a férfiak több címmel, ranggal rendelkeznek, mint a nők. Ezt is megvizsgáltam.

Az idegen nyelvekre vonatkozóan az adatlap által kínált hipotézis-kialakítási lehetőség az volt, hogy a nők vagy a férfiak írnak-e be több idegennyelv-tudást maguknak. Úgy véltem, hogy a nők jobban állnak idegennyelv-tanulás terén, mint a férfiak. Ezt a hipotézist a KSH szegedi lakosokra vonatkozó 2001-es adatai is alátámasztották. Az iwiw adatlapján található szövegekben elő-előfordultak idegen nyelvű részek, szavak, kifejezések is. Azt feltételeztem, hogy ilyen idegen elemet viszont a férfiak fognak többet használni szövegeikben, hogy kompetensebbnek, műveltebbnek tüntessék fel magukat.

Az adatlap rákérdezett a felhasználó háziállataira is. A férfiak feltételezett természettudományos irányultságából következően azt vártam, hogy ők pontosabban meg fogják nevezni háziállataikat, mint a nők, azaz a faj helyett gyakrabban írnak fajtanévvel, mint a nők.

A szövegek publikus természete nem korlátozott bizonyos felhasználókat abban, hogy nevükkel ellátott bemutatkozásaikba ne helyezzenek trágárnak minősíthető elemeket. A legtöbb kutatás szerint inkább a férfiakra jellemző ez a fajta nyelvhasználat, így én is úgy gondoltam, hogy az ő adatlapjaikon lehet találkozni inkább ilyen stílusú megnyilvánulással.

Az internet tipikus, íráshoz kötődő nyelvi jellegzetességei közül megvizsgáltam az írásjelek használatát, az írásjel-többszörözéseket, a betűhalmozást, az emotikonokat, a rövidítéseket, illetve az írásban is megjelenő habozási jelenségeket.

Az írásjelek használatánál azt feltételeztem, hogy a nők fognak több modalitást (kérdőjel, felkiáltójel) kifejező írásjelet használni, mert intonációjuk, mondanivalójuk affektív elemei ezt inkább hozzájuk asszociálják. Ezt vártam az írásjel-többszörözéseknél is.

Vizsgálatomban választ vártam arra, hogy a betű-többszörözések a nőkre vagy a férfiakra jellemzőbbek-e. Hasonlóan a modalitást kifejező írásjelek használatához, azt sejtettem, hogy ez is a nőkre lesz jellemzőbb.

Az emotikonokat illetően több kutatás igazolta, hogy ez a nőkre jellemző nyelvhasználati sajátosság a számítógépes kommunikációban. Én is ezt vártam.

A hezitálásokra vonatkozó szakirodalom egy része a hezitálásokat inkább a női beszédhez társítja (Gósy 2004; Jespersen 1922; Robin Lakoff 1973), más kutatás a férfiakra találta jellemzőbbnek (Gocsál és Huszár 2006), azonban írásbeli megjelenésére vonatkozóan nem olvastam kutatásokat. A sztereotípiákból adódóan én is a nőkre véltem jellemzőbbnek ezt a sajátosságot.

A hipotéziseim megfogalmazása után látható, hogy azt vártam, hogy a fenti nyelvi jellegzetességeknél a nők innovatívabbnak fognak bizonyulni a számítógépes nyelvhasználati sajátosságok terén, mint a férfiak.

7. A kutatás eredményeiről

7.1. Az önmegjelenítések

Először a személyközi kommunikáció során feltárt dzsenderre jellemző beszéd témákat vizsgáltam a korpusz önbemutató szövegeiben. Kiindulási hipotézisem az volt, hogy az önbemutatókban, az önreprezentációs szövegekben azokra a témákra bukkanok, amelyeket a dzsender-szakirodalom tipikusan nőies vagy férfias témáknak ír le. Olyan „férfias” témákat vártam, mint az autók, gépek, számítógépek, hatalom, pénz, politika,

munka, sport megjelenése. „Nőies” témának vártam a környezetről szóló diskurzus megjelenését, mint a család, a gyereknevelés, a barátok, a házimunka, a főzés, takarítás témái vagy a külsődleges jegyek fontosságának előkerülését, mint a szépség, divat, testsúly, illetve az egészségi állapot említését stb. A sztereotipikus témák többnyire megjelentek az adatlapokon, és mellettük egyes nem sztereotipikus témák megjelenését is szignifikánsan jellemzőnek találtam a férfiak és nők önjellemezéseiben a független kétmintás T-próbás vizsgálattal. A férfiak tárgyorientáltságuk (autók, motorok, számítógép, internetezés) mellett ugyanúgy foglalkoznak külsejükkel, testsúlyukkal, mint amennyire ezt a nőknek tulajdonítják. Ezzel hozható összefüggésbe a sportolásuk hangsúlyozása is, amit eddig főképp csak az erővel mint maszkulin jellemzővel kapcsolatban tárgyaltak. Szorosan az előbbiekhöz tartozik az étellekről szólás, mint különös önreprezentáció, azaz a férfiak gyakran emlegetik bemutatkozásaikban, hogy mit szeretnek enni. A testsúly, a külső, a sportolás, az evés és az alkoholfogyasztás említése a fogyasztói társadalom jellemzői és velejárói is egyben, melyek együtt mint elfogadott értékek jelennek meg a férfiak adatlapjain. Ezenkívül a férfiak bátrabban írnak vallásról is. Ebben a korpuszban rájuk volt jellemző az anyagi helyzet említése, amit a hatalom eszközához kötődő sztereotipikus megjelenésnek értékelek, ám Nagy Ferenc (1980) hajdani kutatásában inkább a nők írtak anyagi természetű dolgokról. Az örökös munka, azaz hogy még szabadidejükben is dolgoznak, és az amiatti időhiány említése is szignifikánsan a férfiak jellemző énbemutatói stratégiája volt. A nők és férfiak munkafogalmának különbözőségét találtam ebben az elemben, azaz hogy a férfiak bármit tesznek is szabadidejükben, nincs idejük pihenni vagy szabadidős tevékenységre. Ezzel szemben a nők házimunkájukat és a gyereknevelést szabadidős tevékenységként írták le. A két munkafogalom a társadalomban nemenként sztereotipikusan és hagyományosan különböző jelentésmezővel rendelkezik tehát, amit felülírni a hagyományos szerepek elrendezettsége és társadalmi megbecsültsége miatt nálunk még nem sikerült.

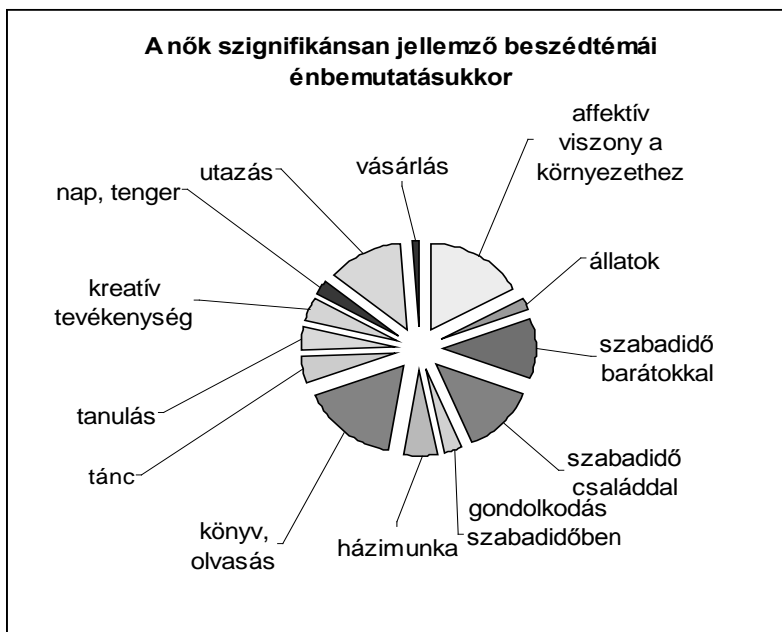
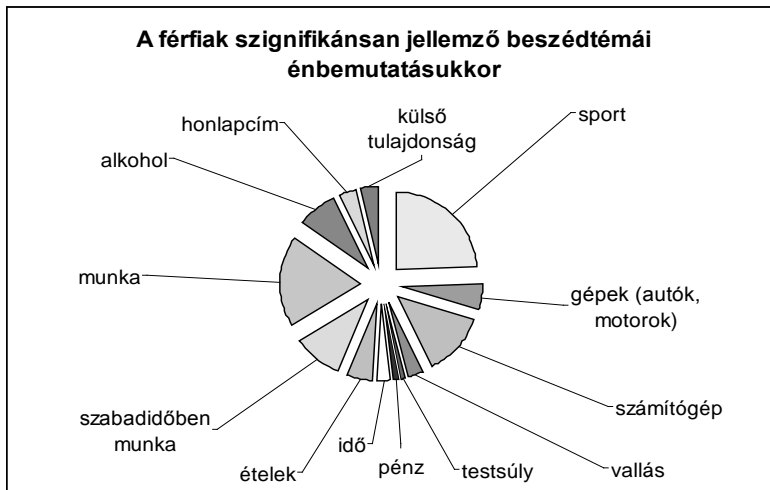
A férfiak belső tulajdonságainak értékelésekor feltűnt, hogy a tipikus pozitív férfi tulajdonságokon túl (vidám, vicces, okos, ügyes, dolgozó) számos esetben negatív, gyakran fenyegető arculatot is festettek maguknak: antiszociális, nyers, durva jelenségként láttatva magukat, illetve a vicc keretébe utalták a magukról szóló beszédet. A pozitív arculat látszatát keltő „fenomenális”, „tökéletes” és „szerény” jelzők, talán még az „okos” is, a viccelődés, tréfálkozás jelentéskörébe helyezték az interpretációt. Mindkétféle viccelődés összecseng azokkal a kutatásokkal, amelyek kiemelik, hogy a férfiak jobb viccesélők (Robin Lakoff és Bucholtz 2004; Tannen 1994; stb.), illetve hogy internetes kommunikációban is többet viccelődnek (Herring 1993). A hagyományos jellemzésre szolgáló melléknevek mellett (becsületes, tisztességes, céltudatos, nem beszédes, jó fej stb.) meg-megjelent a modern férfi képe is a családszerető, türelmes, toleráns, megértő, gyengéd, segítőkész jelzőkben is, de ez nem volt gyakran jellemző.

A nők önmegjelenítési diskurzusaikban a tipikusan nőknek tulajdonított témák (érzelmi viszony, házimunka) mellett szignifikánsan többet beszélnek a tanulásról, művelődésről, kreatív tevékenységekről, mint a férfiak. Belső tulajdonságaik leírásakor szívesen élnek a sztereotipikus jelzőkkel, mint a *kedves, aranyos, jó, nyitott, megértő*, ugyanakkor önjellemezéseikben megjelenik a szabad, önálló, talpraesett, kreatív modern

nő képe is, és jellemzőbbnek találtam ezeknek a modern nőt tükröző jelzőknek az előfordulását a nőknél, mint a férfiak modern férfiképet tükröző jelzőinek gyakoriságát.

Az alábbi ábrán összefoglalóan láthatók a két nem szignifikánsan jellemző beszéd-témái a bemutatkozásokban.

1. sz. ábra: A nemek szignifikáns beszéd-témái önmegjelenítésükor

7.2. Titulus-megjelölések

A titulusok megadásánál az volt az előzetes hipotézisem, hogy a társadalmi esélyegyenlőtlenségek és a munkamegosztás alapján, valamint a nőkre jellemző üvegplafonhatás miatt a férfiak rendelkeznek több doktori, professzori stb. címmel, és nem a nők. A férfiak szignifikánsan többször írtak maguknak címet vagy rangot, azonban ezek sokszor nem valódi címet jelentettek, hanem kitalált jelzők voltak vagy gyakran magas státuszú (sokszor kitalált) foglalkozáshoz kötődőek, mint a miniszterelnök, univerzumirányító stb. Azt tapasztaltam, hogy az adatlapokon a férfiak ezt is gyakran a vice dimenziójába utalták; mindazonáltal nem hagyható figyelmen kívül, hogy a témának szignifikánsan több figyelmet szenteltek, mint a nők. Ez alapján úgy gondolom, hogy a férfiak címérzékenyebbek és rangérzékenyebbek, mint a nők.

7.3. Beszélt nyelvek – használt nyelvek

Az idegen nyelvek terén azt vártam, hogy az önbevallásoknál a nők többen fognak idegennyelv-tudást beírni magukról, amit a KSH 2001-es szegedi adatai is alátámasztanak, ám azt gondoltam, hogy használni a férfiak használnak több idegen elemet szövegeikben, ami által kompetensebbnek, műveltebbnek tüntetik fel magukat. A korpuszból kiderült, hogy az idegen nyelvek bevallása és használata terén is magabiztosabbak a férfiak, illetve idegen nyelvi ismereteik hiányának pótlására nem az elhallgatást választják, hanem ismét viccelődni kezdenek, távoli, egzotikus, Magyarországon valószínűen nem vagy csak kevesek által beszélt nyelveket írtak be maguknak, olyanokat mint zulu (23 férfi vallotta, hogy beszél) bengáli, bihari, butáni stb.). A nők mind idegennyelv-tudásukat, mind az idegen nyelvek használatát illetően visszafogottabbak a férfiakhoz képest, ami azonban nem jelenti, hogy nyelvtudásuk kevésbé lenne versenyképes, mint a férfiaké.

7.4. Állatmegnevezések

Az állatokra való utalásnál azt feltételeztem, hogy a férfiak természettudományos irányultságából következően a faj mellett gyakrabban utalnak a fajtára, mint a nők. Ezt nem tudtam igazolni a vizsgálattal, annál is inkább, mert nem lehetett kideríteni, hogy a háziállatok közül hány lehet fajtatiszta, illetve keverék. Az viszont kiderült az adatlapnak ebből a részéből, hogy a férfiak szignifikánsan gyakrabban asszociálnak emberre az állat szó kapcsán. Itt felsorolják a barátaikat, családtagjaikat, ismerőseiket, szomszédaikat. Ebből arra lehet következtetni, hogy az állat és az ember szó asszociációs mezeje közelebb esik náluk egymáshoz, mint a nőknél. Az adatlapnak ebben a részében is kimutatható volt, hogy a férfiak szignifikánsan többször viccelődnek a téma kapcsán, mint a nők.

A nők kapcsolatorientáltságával tudtam összefüggésbe hozni, hogy az állatmegnevezések során gyakrabban írták le állataik nevét, mint a férfiak. Ez kapcsolatban látszik állni azzal, hogy a személyközi és internetes kommunikáció során is a nők több egymásrataltságot fejeznek ki (Jaffe és társai 1995), mint a férfiak, azonban a kutatások nem szólnak arról, hogy ez az egymásra utalás milyen mértékben történik névvel együtt. Úgy vélem, hogy a nők névérzékenysége, azaz hogy a személyközi kommunikációban is többször szólítják meg beszédpartnerüket, mint a férfiak, további kutatásra érdemes téma.

7.5. A „vastag szavak” megjelenése

A trágár nyelvi elemek vizsgálatánál azt feltételeztem – amit több kutatás is alátámasztott –, hogy ezen a nyilvános adatlapon a férfiak helyeznek el több nyelvi durvaságot, és nem a nők. Ezt szignifikánsnak is találtam. Azonban nemcsak mennyiségi, hanem minőségi különbséget is lehetett igazolni az adatlapok alapján: a férfiak valamivel többféle verbális durvaságot használnak, mint a nők. Ez összecseng Jay (1992) kutatásával, aki nemcsak kvantitatív, hanem kvalitatív különbséget is kimutatott a férfiak és nők verbális agresszív elemeiben.

7.6. Írásjelek használata

Az írásjelek vizsgálatának elején azt feltételeztem, hogy a nők – mivel gondosabbak a konvencionális írás tekintetében, és a férfiakénál szélesebb intonáció jellemzi őket a mindennapi beszédben – több és többféle írásjelet használnak az adatlapokon, mint a férfiak. Különösen ezt gondoltam a kérdőjelek használatát illetően. A dzsenderkutatók a privát szférában azt igazolták, hogy a nők használnak több kérdést, és nem a férfiak, amivel a kommunikáció fenntartását is segítik. Ezt internetes kommunikáció vizsgálatában is alátámasztották (Herring 1993). (Az iwiw önjellemzése a privát szférát érinti, azonban nyilvános közlésre szánt elem.) Az iwiwen használt írásjelek vizsgálatánál azt tapasztaltam, hogy a férfiak több kérdő intonációjú mondatot fogalmaztak meg adatlapjaikon, mint a nők. Ezek a kérdések főként belső monológjuk kifejeződései voltak, illetve az olvasóhoz való kiszólás, kapcsolatfelvétel beszédaktusai, amelyeket eddig a szakirodalom tipikusan női beszédjellelmzőként írt le. A számítógépes kommunikáció jellemző sajátosságaiban, mint a modalitást kifejező írásjelek gyakori alkalmazásában különösen a fiatal nők tűntek ki, csakúgy, mint az emotikonok használatában.

7.7. Betűhalmozások

A vizsgálatomban választ vártam arra, hogy az élőbeszédet asszociáló innovatív elem, a betűhalmozás a férfiakra vagy a nőkre jellemzőbb-e az adatlapokon. Ebben a korpuszban nem szignifikánsan ugyan, de a férfiak többször alkalmazták a betűhalmozást, és nemcsak nyomatékosításra, hanem helyesírási bizonytalanság elfedésére, hangutánzó szavak eltűlésére vagy becenevük angolosított leírására is. Ebben a férfiak bizonyultak innovatívabbnak, ha az eltérés nem is volt szignifikáns.

7.8. Rövidítések

A rövidítések megjelenését is megvizsgáltam az adatlapokon. Feltételezésem szerint a férfiak több rövidítést használnak írásaikban, mint a nők. Kevésbé precíznek, kevésbé aprólékosnak gondoljuk őket az írás terén, mint a nőket. A férfiak szignifikánsan többet rövidítettek írásaikban, mint a nők, viszont a számítógépes kommunikációban használt tipikus rövidítések terén (például: mind1, soxor stb.) nem ők voltak az innovatívabbak, hanem a nők.

7.9. Hezitálások

A hezitálások több kutatás szerint a nőkre jellemzőbbek (Gósy 2004; Jespersen 1922; Robin Lakoff 1973), így írásbeli megjelenésüket is a nőknél vártam gyakoribbnak. Azonban a hezitálások (*hm*, *aa*, *nos* stb.) írásbeli megjelenése valamivel a férfiakra

volt jellemzőbb, mint a nőkre (vö. Gocsál és Huszár 2006), bár a különbség nem volt szignifikáns. Az élőbeszédet asszociáló elem az önreprezentáció egyik írásbeli eszköze lett, mellyel kifejezhetnek gondolatgazdagságot, bizonytalankodást vagy közvetlenséget, intimitást is.

8. Korcsoportos eredmények

Az önreprezentációkban a következő beszédtemákat találtam a független kétmintás T-próbával szignifikánsnak a két korcsoportban. A *14–25 éves* korcsoportra jellemzőbbnek bizonyult, hogy magukat gyakrabban jellemzik belső tulajdonságaikkal és olyan szabadidős tevékenységekkel, mint a bulizás, a pihenés, az alvás vagy a zene szeretetével; szabadidejüket a másik nemmel való foglalatossággal töltik, kedvenc ételeiket megemlítik, írnak jövőjükéről, vágyaikról, terveikről, hogy szeretik a napfényt és a tengert, szeretnek vásárolni, többször utalnak a külsejükre, mint az idősebbek, és ők azok, akik a bemutatkozások előtt köszönnek az olvasónak. Ez utóbbi ugyan nem beszédtema, de jelzi, hogy a fiatalabbak az internet interaktivitását érzékelik még ezen a monologikus adatlapokon is. A *26–40 éves* korcsoportra szignifikánsan jellemzőbbnek találtam, hogy szabadidejüket családjukkal töltik, szabadidejükben ház körüli és házimunkát végeznek, olvasnak, szaunáznak, utaznak, vagy hogy önmagukat munkájuk, vallásuk által határozzák meg. Gyakrabban írnak adatlapszerűen életükről, és jobban foglalkoztatja őket az idő, mint a fiatalabbakat.

A korcsoportos eredmények azt mutatták, hogy az olyan nyelvhasználati jellemzők, amelyek tipikusan a számítógépes kommunikáció sajátjai, a 14–25 éves korcsoportra sokkal jellemzőbbek, mint a 26–40 éves adatközlőkre. Ilyenek voltak az írásjelhalmozások, az emotikonok, a rövidítések túlsúlya és a hezitálások írásban való megjelenítése. Ezek a jellemzők igyekeznek pótolni olyan kommunikációs deficiteket, amelyekkel nem minden esetben rendelkezik az egyébként multimediális internet. Az innovatív elemek használatában tehát egyértelműen a fiatalabb generáció jár az élen. Ezenkívül az adatlapokból kiderült, hogy a fiatalabbak szignifikánsan jobban állnak az idegen nyelvek terén a bevallások és az alkalmazás alapján is, valamint a durva elemek használatában is szignifikánsan „vezetnek” az idősebb korosztály előtt. A 26–40 éves korosztály ez utóbbi, azaz a nyelvi durvaság tekintetében nyilvános helyen megfontoltabb, visszafogottabb, valamint az idősebb generációról tudható és feltételezhető, hogy az iskolai oktatásnak abban a szakaszában végzett a többség, mikor még nem fektettek ekkora hangsúlyt az idegennyelv-tudásra.

A korpuszra érvényesnek tartom, hogy a nemre és korra vonatkozó szignifikancia-vizsgálatok többségükben bizonyították a nyelvhasználati preferenciák meglétét mind a beszédtemákat, mind a számítógépes kommunikációs stílust illetően. A nyelvhasználatban a dzsendermarkerek ismerete hozzásegít ahhoz, hogy adott környezetben a kommunikátor megfelelően tudja előhívni nyelvhasználati stratégiáit, hogy kompetens és tudatos nyelvhasználó magabiztosságával a helyzethez illően előnyére fordítsa ezeket az ismereteket.

9. Iskolai végzettség, párkapcsolati státusz

Meg kell még említeni a korpusz lehetőségéből következő, csak a korpuszra érvényes szignifikáns jelenségeket az iskolai végzettségre és a párkapcsolati státuszra vo-

natkozóan. Az *általános iskolások és középiskolások, illetve azt végzetek* önjellemzésükben szignifikánsan gyakrabban írtak családi, baráti kötődéseikről, arról, hogy szeretik az állatokat, hogy szabadidejüket bulizással, barátokkal töltik. Többet írtak kinézetükről, hogy szabadidejükben gyakran számítógépeznek vagy vásárolgatnak. Jellemző volt rájuk, hogy bemutatkozásukat köszönéssel kezdték, ami személyesebbé tette írásaikat, valamint a forma kötöttségét lazította az is, hogy ők több durva nyelvi elemet helyeztek el adatlapjaikon, mint a *felsőoktatásba járók vagy azt végzetek*. Ez utóbbiak gyakrabban írtak önjellemzésükben arról, hogy szívesen utaznak, tanulnak, olvasnak, vagy kreatív tevékenységgel foglalkoznak, illetve hogy szabadidejüket házi, ház körüli munkával vagy családjukkal töltik. A nagy nyelvek ismeretében szignifikánsan jobban állnak, mint az általános iskolába vagy középiskolába járók vagy azt végzetek. Az általános iskolások és középiskolások viszont szívesebben díszítik szövegeiket idegen elemmel, mint a felsőoktatásba járók, de ez talán a korrallal lehet jobban összefüggésben, mint a végzettséggel. A durva nyelvi elemek tekintetében igazolódott az a sztereotípiák, hogy az alacsonyabb végzettségűek szignifikánsan gyakrabban nyilvánulnak meg ilyen formában, mint a képzetebbek, legalábbis ezen a nyilvános helyen.

Beszédtemát befolyásoló tényezőnek minősült a párkapcsolati státusz is. Az *egyedülállók* jellemzőbben írtak külső és belső tulajdonságaikról, arról, hogy szabadidejüket beszélgetéssel, barátaikkal, szórakozással, zenehallgatással, alvással, ismerkedéssel töltik, illetve gyakran emlegették kedvenc ételeiket is az adatlapokon. Az egyedülállókra jellemzőbbnek találtam az emotikonok szövegbe illesztését is, ami a pozitív arculatkeltés célját szolgálhatja. *Párkapcsolatban* élőkre volt jellemzőbb, hogy szabadidejüket családjukkal, házi, ház körüli munkával töltik.

10. Összegzés

Hasonló jellegű, szociolingvisztikai megközelítésű, reprezentativitásra törekvő internetes nyelvhasználati kutatást nem ismerek a hazai szakirodalomban. A reprezentatív korrelációs vizsgálatok alkalmasak arra, hogy feltárják a különböző társadalmi csoportok nyelvhasználati sajátosságait. Az önreprezentációkban a szignifikáns eredményekkel sikerült bizonyítanom, hogy a férfi-női homlokzatrajzokban a beszédtemákat illetően határozott különbségek vannak, melyek jó része alátámasztja a nemek beszédtemáihoz kapcsolódó sztereotípiákat, más része viszont kiterjeszti ezeket, túllépve a sztereotípiákon. Nem ismerek szakirodalmat, melyben a férfiak rangérzékenységre, illetve a nők névérzékenységre vonatkozóan hasonló eredményekre jutottak volna. Főként a külföldi szakirodalomban olvastam arról, hogy a férfiak az internetes kommunikációban is gyakrabban érznek készletet a viccelődésre, amit egyébként a közvetlen kommunikációban is rájuk jellemzőnek tartanak. Az adatlapokon számos esetben előfordult, hogy tréfálkozni kezdtek, amivel egyúttal (időnként) önfeltárkozásukban rejtőzködést is kifejeztek (nyelvtudás, külső-belső tulajdonság stb.). Az internetes írássajátosságok terén főként a nők innovativitását tapasztaltam az internetes rövidítéseket, az írásjel-többszörözéseket és az emotikonhasználatot illetően. Nem szignifikánsan ugyan, de a férfiakra volt jellemzőbb a betűhalmazás.

További, nem meglepő eredménye a kutatásnak, hogy a CMC-ben a leginnovatívabb a 14–25 éves, azaz a fiatalabb korosztály volt. Úgy tűnik, hogy a számítógépes

nyelvhasználati specifikumok kialakítását ők uralják, amelyekkel egyben a konvencionális írás gátjait is igyekeznek széttörni.

Az eredmények alapján megfogalmazhatom, hogy a differenciahipotézisnek továbbra is megvan a létjogosultsága a nyelvhasználati kutatásokban, amelyeknek az eredményei alkalmazhatók a dzsenderkonstrukciós elemzésekben is.

IRODALOM

- Baron, Naomi S. (2000): *Alphabet to Email: How Written English Evolved and Where It's Heading*. London – New York: Routledge. xiv + 316 p.
- (2004): See you online: Gender issues in college student use of instant messaging. *Journal of Language and Social Psychology* 23/4. pp. 397–423.
<http://www.american.edu/tesol/Baron-SeeYouOnlineCorrected64.pdf>. Letöltés: 2006.10.09.
- (2006): Adjusting the Volume: Technology and Multitasking in Discourse Control. In: Katz, James E. (szerk.): *Mobile Communication and Social Change in a Global Context*.
<http://www.american.edu/tesol/Baron-Final%20Version-Adjusting%20the%20Volume.pdf>.
- Baym, Nancy (1996): Agreements and disagreements in a computer-mediated discussion. *Research on Language and Social Interaction* 29/4. pp. 315–45.
- Bódi Zoltán (2004): *A világháló nyelve. Internetezők és internetes nyelvhasználat a magyar társadalomban*. Bp.: Gondolat.
- Bruckman, Amy S. (1993): Gender swapping on the Internet. *Proceedings of INET93, San Francisco, CA*.
<http://www.mith2.umd.edu/WomensStudies/Computing/Articles+ResearchPapers/gender-swapping>. Letöltés: 2006.08.10.
- Butler, Judith (1999): *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York – London: Routledge. xxxiii + 221 p.
- Crystal, David (2001): *Language and the Internet*. Cambridge, UK – New York: Cambridge University Press. ix + 272 p.
- Curtis, Pavel (1992): Mudding: Social phenomena in text-based virtual realities. *Proceedings of Diac92*.
<ftp://ftp.lambda.moo.mud.org/pub/MOO/papers/DIAC92.txt>. Letöltés: 2006.08.07.
- Érsok Nikoletta Ágnes (2003): Írva csevegés – virtuális írásbeliség. *Magyar Nyelvőr* 127/1. pp. 99–104.
- (2006): Szóbeliség és/vagy írásbeliség. *Magyar Nyelvőr* 130/2. pp. 165–76.
<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1302/130202.pdf>. Letöltés: 2006.10.21.
- Friedman, Asia (2006): Unintended consequences of the feminist sex/gender distinction. *Genders* 43.
http://www.genders.org/g43/g43_friedman.html. Letöltés: 2007.01.02.
- Gocsál Ákos – Huszár Ágnes (2006): A spontán beszéd és a hangos olvasás időszerkezetének összehasonlítása férfi és női beszélőknél. *Modern Nyelvoktatás* 12/3–4. pp. 37–47.
- Gósy Mária (2004, szerk.): *Beszédkutató 2004: „Nyelvbólás”-korpusz tanulmányok*. Bp.: MTA Nyelv- tudományi Intézet.
<http://fonetika.nytud.hu/letolt/beszedkutatas2004.pdf>.
- Hård af Segerstad, Ylva (2002): Use and adaptation of written language to the conditions of computer-mediated communication.
http://www.ling.gu.se/~ylvah/dokument/concluding_chapter.pdf. Letöltés: 2006.08.09.
- Herring, Susan C. (1993): Gender and democracy in computer-mediated communication. *Electronic Journal of Communication* 3/2.
<http://ella.slis.indiana.edu/~herring/ejc.txt>. Letöltés: 2006.08.10.

- (1996): *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives*. Amsterdam – Philadelphia: J. Benjamins. vi + 324 p.
- (2003): Gender and Power in Online Communication. In: Holmes, Janet – Miriam Meyerhoff (szerk.): *The Handbook of Language and Gender*. Malden, MA: Blackwell. pp. 202–28.
<http://rkcsi.indiana.edu/archive/CSI/WP/WP01-05B.html>. Letöltés: 2006.10.17.
- Herring, Susan C. – John C. Paolillo (2006): Gender and genre variation in weblogs. *Journal of Sociolinguistics* 10/4. pp. 439–59.
<http://www.blogninja.com/jslx.pdf>. <http://www.blogninja.com/jslx.pdf>. Letöltés: 2006.11.20.
- Huszár Ágnes (2001): Női beszéd. In Andor József – Szűcs Tibor – Terts István (szerk.): *Színes eszmék nem alszanak...* Pécs: Lingua Franca Csoport. pp. 577–85.
- (2006): Hogyan (nem) érdemes kutatni a női és férfi kommunikáció közti különbséget. In: Kegyesné Szekeres Erika – Simigné Fenyő Sarolta (szerk.): *Sokszínű nyelvészet. Alkalmazott nyelvészeti gender-kutatás*. Miskolc: Miskolci Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke. pp. 15–38.
- Jaffe, J. M. – Y. Lee – L. Huang – H. Oshagan (1995): Gender, pseudonyms, and CMC: Masking identities and baring souls. Elhangzott: The Annual Conference of the International Communication Association, Albuquerque, New Mexico.
<http://research.haifa.ac.il/~jmjaffe/genderpseudocmc.html>. Letöltés: 2006.08.10.
- Jay, Timothy (1992): *Cursing in America: A Psycholinguistic Study of Dirty Language in the Courts, in the Movies, in the Schoolyards, and on the Streets*. Philadelphia: J. Benjamins Pub. Co. 273 p.
- Jespersen, Otto (1922): *Language: its Nature, Development, and Origin*. New York: H. Holt. 448 p.
- Kaplan, Nancy – Eva Farrell (1994): Weavers of webs: A portrait of young women on the net. *The Arachnet Electronic Journal on Virtual Culture* 2/3.
<http://iat.ubalt.edu/kaplan/weavers/weavers.html>. Letöltés: 2006.10.11.
- Kegyesné Szekeres Erika (2006): Társadalmi nem és nyelvhasználat: a magyar nyelvre vonatkozó kutatások rövid története. In: Kegyesné Szekeres Erika – Simigné Fenyő Sarolta (szerk.): *Sokszínű nyelvészet. Alkalmazott nyelvészeti gender-kutatás*. Miskolc: Miskolci Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke.
- Kis Ádám (1997): A számítógép metakommunikációja. Elhangzott: VII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus.
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/nyelvtud/szmtgps.hun>. Letöltés ideje: 2006.11.23.
- Kramarae, Cheris – H. Jeanie Taylor (1993): Women and Men on Electronic Networks: A Conversation or a Monologue? In: Taylor, H. J. – C. Kramarae – M. Ebben (szerk.): *Women, Information Technology and Scholarship*. Urbana, IL: Center for Advanced Study, University of Illinois Urbana-Champaign. pp. 52–61.
- Lakoff, Robin (1973): Language and woman's place. *Language in Society* 2. pp. 45–79.
- Lakoff, Robin – Mary Bucholtz (2004): *Language and Woman's Place: Text and Commentaries*. New York – Oxford: Oxford University Press. xiv + 309 p.
- Maltz, Daniel N. – Ruth A. Borker (1982): A Cultural Approach to Male-Female Miscommunication. In: Gumperz, John Joseph (szerk.): *Language and Social Identity*. Cambridge – New York: Cambridge University Press. pp.195–216.
- Matheson, Kimberly (1991): Social cues in computer-mediated negotiations: Gender makes a difference. *Computers in Human Behavior* 7. pp. 137–45.
- Nagy Ferenc (1980): *Kriminálisztikai szövegnyelvészet*. Bp.: Akadémiai K.
- Reid, Elizabeth (1993): Electronic chat: Social issues on Internet Relay Chat. *Media Information, Australia* 67. pp. 62–70.
- Rosenau, Heinz (2001): Die Interaktionswirklichkeit des IRC. *Networx* Nr. 18.
<http://www.mediensprache.net/networx/networx-18.pdf>. Letöltés: 2006.11.24.
- Sándor Klára (2002): A nyelvi arisztokratizmus alkonya. In Nyíri Kristóf (szerk.): *Mobilközösség – mobilmegismerés: Tanulmányok*. Bp.: MTA Filozófiai Kutatóintézete. pp. 67–78.
http://21st.century.phil-inst.hu/2002_konf/hn3_kot/sk.pdf. Letöltés: 2006.10.20.

- Savicki, Victor – Dawn Lingenfelter – Merle Kelley (1996): Gender language style and group composition in Internet discussion groups. *Journal of Computer-Mediated Communication [Online]* 2/3.
<http://ascusc.org/jcmc/vol2/issue3/savicki.html>.
- Schleicher Nóra (2006): Paradigmaváltások: A társadalmi nem és nyelvhasználat kutatásának rövid története. In Kegeyesné Szekeres Erika – Simigné Fenyő Sarolta (szerk.): *Sokszínű nyelvészet. Alkalmazott nyelvészeti gender-kutatás*. Miskolc, Miskolci Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke. pp. 39–50.
- Selfe, Cynthia L. – Paul R. Meyer (1991): Testing claims for on-line conferences. *Written Communication* 8/2. pp. 163–92.
- Squires, Lauren M. (2005): Whats the use of apostrophes? Gender difference and linguistic variation in instant messaging. Elhangzott: Internet Research 6.0: Generations, Oct. 6–9, Chicago, IL.
<http://www.american.edu/tesol/CMCSquiresFinal.pdf>. Letöltés: 2006.10.07.
- Tannen, Deborah (1986): *That's Not What I Meant!: How Conversational Style Makes or Breaks your Relations with Others*. London: Dent. ix + 180 p.
- (1991): *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. New York: Ballantine Books. 330 p.
- (1994): *Talking from 9 to 5: How Women's and Men's Conversational Styles Affect Who Gets Heard, Who Gets Credit and What Gets Done at Work*. London: Virago. 368 p.
- We, Gladys (1993): Cross-gender communication in Cyberspace. *The Arachnet Journal on Virtual Culture* 2/3.
<http://www.mith2.umd.edu/WomensStudies/Computing/Articles+ResearchPapers/cross-gender-communication>. Letöltés: 2006.07.08.
- Wenz, Karin (1998): Formen der Mündlichkeit und Schriftlichkeit in digitalen Medien. *Linguistik online* 1.
<http://www.linguistik-online.de/wenz.htm>. Letöltés: 2006.09.10.
- Witmer, Diane F. – Sandra Lee Katzman (1997): On-line smiles: Does gender make a difference in the use of graphic accents? *Journal of Computer-Mediated Communication [Online]* 2/4.
<http://ascusc.org/jcmc/vol2/issue4/witmer1.html>.